

flink wat achtergrondlawaai te horen zijn – zo niet in de toetsen. Ook de mate van redundantie is in de toetsen veel hoger dan in de harde werkelijkheid: de instructies en situatieschetsen worden zowel schriftelijk als mondeling gegeven.

Het is duidelijk dat toetsing altijd een ‘namaakwerkelijkheid’ betekent. Toch moeten de verwachtingen over het taalgedrag van leerlingen in de ‘echte wereld’ niet te hoog gespannen zijn.

Moelijkheidsgraad

In de toetsen Frans op het hoogste niveau (B2, eind vwo) wordt zowel voor gesproken productie als voor gesproken interactie gemikt op een stevig niveau, met lastige termen (‘kijkcijfers’, ‘ontruimingsplan’, ‘inhoudelijke kritiek’, ‘wapenbezit en vechtpartijen’) die zelfs een doorsneestudent Frans aan het eind van de propeuse niet zomaar uit zijn mouw schudt. Ook de situatie

De toetsen blijven op allerlei punten een grof beoordelingsinstrument

van de verschillende niveaus. Jammer is alleen dat het Cito bij de gegeven scores geen argumenten levert; daar moet men nu naar raden. Dat is wel een heel nuttige exercitie om samen met (een) collega(s) te doen.

Het Cito beveelt aan dat spreektoetsen door twee beoordelaars onafhankelijk van elkaar gescoord worden. Dat is eenvoudiger te organiseren als de toetsen opgenomen worden. Als dat via een voicemailboard gebeurt, kunnen collega’s er op elk gewenst moment op internet makkelijk bij. Wij hebben zelfs het visioen dat voor een betrouwbaarder beoordeling van het schoolonderzoek collega’s van andere scholen of een onafhankelijke beoordelingsdienst ingeschakeld zouden kunnen worden.

Tot slot

De toetsen blijven op allerlei punten een grof beoordelingsinstrument. Hoe gaan beoordelaars om met de te verdelen scorepunten? Hoeveel grammaticale correctheid kun je vragen? Hoe verdisconteer je de spreeknelheid en de hoeveelheid woorden? Hoe strikt moet je zijn over het tijdsaspect? Hoe onnatuurlijk mag een toetsituatie zijn?

Problemen genoeg. Niettemin zou het mooi zijn als scholen hun toetsvormen en -criteria zouden vergelijken met die van het Cito, of dit model zouden gebruiken. Omdat de constructie en standaardisering van spreektoetsen niet eenvoudig is, zou het Cito er veel meer van moeten produceren – hetgeen hopelijk ook de prijs relatief zou gaan drukken.

Deze toetsen maken in elk geval een stuk concreter wat het ERK is, en, niet in de laatste plaats, ze helpen de docent verder op weg naar efficiënte en betrouwbare toetsvormen voor gespreks- en spreekvaardigheid. ■

Docenten kunnen een demo van de toets bekijken op het volgende webadres: <www.cito.nl/VO/taaltoetsen/eind_fr.htm>.

LITERATUUR

Cito. (2006). ERK-schrijftoetsen Duits, Engels, Frans. Arnhem: Cito.
Glabionat, M., Müller, M., Schmitz, H., Rusch, P., & Wertenschlag, L. (2005). *Profile Deutsch*. Berlin usw.: Langenscheidt.
Instituto Cervantes. (2006). *Plan curricular del Instituto Cervantes. Niveles de referencia para el español*. Madrid: Biblioteca Nueva.
Kwakernaak, E., & Hoeflaak, A. (2007). Levensechte opdrachten. ERK-gerelateerde schrijftoetsen van het Cito. *Levende Talen Magazine*, 94(3), 18–20.
Kwakernaak, E., Hoeflaak, A., & Vries, E. de. (2008). Hoe verder met het vreemdetalenonderwijs? *Levende Talen Magazine*, 95(2), 5–10.
Nienhuis, L. J. A. (1977). *Het toetsen van spreekvaardigheid. Een onderzoek uitgevoerd voor het Frans t.b.v. het Schoolonderzoek moderne vreemde talen* (dissertatie RUU). 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.

Het is duidelijk dat toetsing altijd een ‘namaakwerkelijkheid’ betekent

‘Je werkt als redactielid en journalist voor de regionale krant *Ouest France*’ (bij Duits de *Presse West* en bij Engels de *North East Evening Gazette*) stelt fikse eisen. Dit is trouwens ook een weinig waarschijnlijke situatie voor een niet-moedertaalspreker.

Voor de Engelse B2-spreektoetsen geldt hetzelfde. Leerlingen moeten bijvoorbeeld kunnen verwoorden dat ze ‘kritiek goed kunnen relativiseren’ en dat ze het oneens zijn ‘met het gevoerde kortingsbeleid (hetgeen zal leiden tot hogere bezoekersaantallen)’. Ook de opdracht om drie minuten lang te spreken over de Nederlandse strijd tegen het water is pittig. Kunnen leerlingen op dit niveau vertellen over het verhaal van ‘Hansje Brinker’, de ‘watersnoodramp van 1953 in Zeeland’ en de werking en het doel van ‘de stormvloedkering in Zeeland’? Als ze onvoldoende getraind zijn in parafaseren en het omzeilen van (onbekende) moeilijke woorden, dan kan dit nog een hele opgave zijn. Voor Duits zal vermoedelijk de moeilijkheidsgraad lager zijn, vanwege de mindere mate van contrastiviteit tussen die taal en het Nederlands. Het zal hoe dan ook interessant zijn om te zijner tijd kennis te nemen van een analyse van de toetsresultaten van de drie talen in onderlinge vergelijking.

Betrouwbare beoordeling

De voorbeeldbeoordelingen van de leerlingenprestaties op cd zijn heel nuttig om een concreet idee te krijgen



Exeter. Foto: Johan Graus

FAST LANE ENGLISH

Versterkt Engels op het Stella Maris College Meerssen

Met Chris Rea's 'Driving home for Christmas' op de achtergrond werken leerlingen uit een van de Fast Lane Englishbrugklassen van het Stella Maris College te Meerssen aan hun Christmas-e-mailproject. Via een taakblad met opdrachten mailen ze een aantal keer met hun mede-Fastlaners uit de andere brugklas. De leerlingen zijn enthousiast over versterkt Engels. Het docententeam ook. In dit artikel vertellen ze over hun aanpak.¹

Maartje Visser

Het Stella Maris College in Meerssen-Valkenburg heeft zich ten doel gesteld zo goed mogelijk de talenten van elke leerling te stimuleren. Versterkt taalonderwijs leek een uitgelezen kans voor de school. Versterkt Engels is het aanbieden van extra uren vreemdetalenonderwijs in het voortgezet onderwijs naast de verplichte uren in het curriculum, dan wel het aanbieden van een taal die niet in het reguliere curriculum voorkomt. Deze extra uren worden benut voor verdieping of verbreding van de lesstof. Versterkt taalonderwijs is niet bedoeld voor extra

lessen aan zwakkere leerlingen.²

Het team Engels zag er na een oriëntatiebijeenkomst wel brood in en besloot in afstemming met de schoolleiding een plan uit te werken voor het opzetten van versterkt Engels, of 'Fast Lane English' zoals ze dat op het Stella Maris College noemen. De school heeft gekozen voor twee startmomenten Fast Lane English: in de brugklas en in klas 4. In de brugklas wordt versterkt Engels vijf uur per week aangeboden (twee uur extra boven op het reguliere programma) en in de vierde klas vier uur (ook twee uur extra in de vrije ruimte). Hiervan heeft het team bewust een apart integraal programma gemaakt

alléén voor 'Fast Laners' in plaats van een plusprogramma in combinatie met de reguliere klassen Engels. De docenten Engels verwachtten namelijk dat er al snel een niveauverschil zou ontstaan tussen 'Fast Laners', die vijf uur Engels per week krijgen, en de reguliere klassen met drie uur per week Engels. Dat is inderdaad het geval gebleken.

Na drie jaar zal de eerste lichter leerlingen met versterkt Engels in de onderbouw aansluiten op de stroom in de bovenbouw. Daarmee groeien de stromen naar elkaar toe en zal het niveau versterkt Engels in de bovenbouw hoger liggen dan voor de huidige klassen die nog geen versterkt taalonderwijs hebben gehad in de onderbouw.

Leerlingen en leermiddelen

Voordat leerlingen mogen deelnemen aan Fast Lane English wordt er een selectie gehouden. Leerlingen met een havo/vwo-score op de Cito-toets, een sterke 'talige kant' (A-score) en een goede motivatie worden uitgenodigd voor een gesprek met de docenten Fast Lane English brugklas dan wel bovenbouw. Hiervoor zijn speciale selectiedagen in de jaarplanning van de school opgenomen.

Fast Lane English wordt op de school ingevuld met verschillende leermiddelen. In de onderbouw gebruiken de docenten Engels de leergang *Opportunities* in combinatie met taaltaken speciaal voor luister- en gespreksvaardigheid en ze doen een paar grotere projecten per

jaar zoals het Christmas-e-mailproject in de brugklas en in de tweede klas aankomend schooljaar bijvoorbeeld een 'presidentialelectionsproject'.

Presidential elections

Leerlingen oriënteren zich op de presidentsverkiezingen in de Verenigde Staten. Ze leren kennis van land en volk, volgen de campagnes via het kranten en tv en brengen tussentijds verslag uit. Met de geleerde kennis maken ze zelf verkiezingsposters, een video en presenteren zich als kandidaat voor Fast Lane English 'class president'. De winnaar is een jaar lang leerlingvertegenwoordiger voor Fast Lane English.

In de bovenbouw zijn de twee docenten Engels in eerste instantie zonder leergang gestart: ze werken veel met leesteksten en losse taaltaken voor onder meer gespreksvaardigheid (*debating*). Nu na een jaar ervaring merken de bovenbouwdocenten dat het ook prettig is om daarnaast een leergang (*New Headway*) te gebruiken. Via de elektronische leeromgeving Teletop kan het Fast Lane Englishteam alle verschillende leermiddelen bij elkaar zetten en voor leerlingen toegankelijk maken.

Curriculum en doorlopende leerlijnen

Het curriculum Fast Lane English is opgebouwd aan de hand van de Concretisering Kerndoelen Engels³ en de

handreikingen Onderbouw⁴ en Tweede Fase⁵. Het team heeft de streef- en eindniveaus vertaald naar niveaus die volgens hen haalbaar moeten zijn met de extra uren (zie tabel 1). Leerlingen kunnen op vrijwillige basis deelnemen aan Cambridge Exams⁶ voor de diverse niveaus. Daarnaast gaat het team gebruikmaken van de Cito-ERK-toetsen (volgens de opgestelde curriculumplanning). Bovendien hebben ze in de oriëntatiefase goed gekeken naar instroom vanuit het basisonderwijs en doorstroom naar hbo en universiteit. Op basis daarvan heeft het team gekozen voor een aantal accenten in het programma, zoals een goede basis in lees- en luistervaardigheid (via dossieropdrachten en losse teksten passend bij de thema's in de leergang/projecten). Ook wordt gewerkt aan gespreksvaardigheid: in alle klassen doeltaal=voertaal, spreektaken gekoppeld aan inhoudelijke thema's, een skypeproject en in de bovenbouw presenteren en *debating*. Internationalisering krijgt een invulling via uitwisseling met Zweden en een bezoek aan Engeland, waar leerlingen lessen volgen. Schrijfvaardigheid komt aan bod via onder meer een e-mailproject in de onderbouw en verslagen schrijven in de bovenbouw. Ook willen de docenten Fast Lane English in de toekomst Engelstalige stages en oriëntatie op de universiteit mogelijk maken. Kort samengevat zit de winst van de extra uren in een hogere vaardigheid op alle onderdelen, met name op de productieve vaardigheden spreken en schrijven en in de mogelijkheid om veel aan projectonderwijs en internationalisering te doen.

Randvoorwaarden

Op het Stella Maris College zijn de docenten ruim anderhalf jaar geleden begonnen met een oriëntatie op versterkt Engels. Daarbij hebben ze gekeken naar wat ze wilden bereiken, welke kennis en ervaring ze al in hun team hadden en welke aspecten ze verder wilden ontwikkelen. Samen met een aantal collega's en met begeleiding van CPS hebben ze een implementatieplan geschreven voor versterkt Engels. Hierin hebben ze onder meer vastgelegd hoe ze versterkt Engels invoeren (met twee startmomenten), welke docenten erbij betrokken zijn, voor welke leerlingen ze het geschikt achten, hoe ze Fast Lane English zichtbaar maken in de eigen school en naar basisscholen en vervolgonderwijs, welke relatie versterkt Engels heeft met gerelateerde thema's in de school, hoe de facilitering geregeld zou moeten worden en welke deskundigheidsbevordering en externe ondersteuning ze nodig hebben.⁷

Het Fast Lane Englishteam heeft wekelijks overleg om de voortgang te bespreken. Dit wordt ook bijgehouden

De winst van de extra uren zit in een hogere vaardigheid op alle onderdelen, met name op de productieve vaardigheden spreken en schrijven

in een verslag, zodat het team naar elkaar en naar de schoolleiding inzichtelijk maakt welke afspraken er zijn gemaakt en wat er gedaan is. Vanuit de schoolleiding is de teamleider havo bij het overleg aanwezig. Daarnaast hebben de docenten Fast Lane English vijf ontwikkeldagen per jaar waarin zowel de collega's uit de onderbouw als de bovenbouw vrijgeroosterd zijn om Fast Lane English te ontwikkelen. Op die momenten verzamelen ze leermiddelen, ontwerpen ze projecten en leren ze bronnen en toepassingen voor het taalonderwijs gebruiken. Ook krijgt het Fast Lane Englishteam naast de vijf interne ontwikkeldagen zo'n vijf keer per jaar training en ondersteuning van het CPS.

In het voorbereidingsjaar heeft het team samen met CPS een overzicht gemaakt van benodigde randvoorwaarden. Daarbij hebben ze aangegeven graag gebruik te maken van twee naastgelegen lokalen elk met een beamer en een docentencomputer met geluidsboxen. In beide lokalen kan 'gewoon lesgegeven' worden, maar kan ook gebruikgemaakt worden van een mobiele laptopkar met draadloos netwerk, zodat (een deel van) de leerlingen aan projecten kan werken en zelfstandig via Teletop die vaardigheden kunnen oefenen waar ze behoefte aan hebben. Doordat de lokalen naast elkaar liggen, kunnen leerlingen aanschuiven in de 'laptopklas' van een collega, terwijl een deel mondelinge taalvaardigheid kan oefenen in de andere klas. Zo kun je het werken aan gespreksvaardigheid als *teamteachers* mogelijk maken.

Leerlingen

De leerlingen zijn enthousiast over versterkt Engels. Ze roemen vrijwel allemaal het gebruik van Engels als voertaal in de klas, hoewel ze hier soms ook tegenop lopen: 'Het is leuk, maar soms lastig omdat we het Engels niet helemaal begrijpen. We denken dat het leerzamer is dan normaal Engels. En het is ook leuker misschien. Want wij doen projecten en daarin leer je veel meer en het is ook nog eens leuker dan het boek volgen.'

En bijzonder enthousiast zijn de leerlingen over de laptops waarmee ze werken om cd's en dvd's te bekijken, oefeningen en projecten op te maken: 'Ik vind het

LEERJAAR	REGULIER	FAST LANE
Eindniveau na leerjaar 5/6	Kijk-/luistervaardigheid: h(B1), v(B2) Gespreksvaardigheid: h(B1+), v(B2) Schrijfvaardigheid: h(B1), v(B2)	C1 Cambridge Exam: CAE, eventueel CPE (C2)
Eindniveau na leerjaar 4	Kijk-/luistervaardigheid: h(B1.1), v(B1) Gespreksvaardigheid: h(B1+), v(B2) Schrijfvaardigheid: h(B1), v(B2)	B2 Cambridge Exam: FCE
Eindniveau na leerjaar 3	havo: A2 vwo: A2, eventueel b1 voor lezen en luisteren	B1 Cambridge Exam: PET (Preliminary English Test)
Eindniveau na leerjaar 2	A1.2 / A2.1	A2 Cambridge Exam: KET (Key English Test)
Eindniveau na leerjaar 1	A1.1	A1

Tabel 1

Desgevraagd gaven leerlingen ons de volgende tips mee:

- Doe Engelse projecten, die zijn heel leuk en leerzaam.
- Doe ook andere activiteiten dan alleen maar alles strikt uit het boek, zoals computeropdrachten.
- Docenten moeten goed Engels kunnen praten en veel over Groot-Brittannië weten.
- Maak grappen, dat houdt de sfeer ontspannen.
- Werk op een leuke maar ook leerzame manier. Als wij een presentatie moeten voorbereiden, laat ons dan ons eigen onderwerp uitkiezen. Geef nooit toe als een leerling vraagt om Nederlands te praten, zo leren we het niet. Als we een Engels woord niet begrijpen, leg het dan in het Engels uit met woorden die we wel begrijpen.
- Gewoon vanaf de eerste les Engels praten en proberen zo min mogelijk Nederlands te praten, maar als iemand een woord niet begrijpt moet je het wel in het Nederlands zeggen! En heel goed luisteren naar de kinderen als ze iets niet snappen!
- Wissel veel af, dus niet altijd in het boek werken maar ook af en toe aan projecten werken. Maak niet een te grote groep van kinderen. Word niet te snel boos als we iets niet snappen. Wees grappig en niet te streng.
- Spreek soms ook Nederlands om het uit te leggen, als iemand het niet snapt.
- Test de kinderen góéd of ze goed genoeg zijn voor dit vak. Het is erg lastig en het zou jammer zijn als de leerling bij FLE slechte punten zou halen, terwijl hij bij gewoon Engels erg goed kan zijn.
- Laat ons met laptops werken, dat vinden we leuk!
- Goed op de uitspraak letten en veel oefenen met de klas.
- Doe meer dingen dan alleen het boek volgen! Verzin zelf ook projecten over dingen die de leerlingen erg aanspreken. Over muziek of zo.

LPB (*Language Powerbook*) leerzaam en leuk. Het zijn leuke opdrachten. Ik vind Engels praten in de les ook wel leuk. Met laptops werken in de klas vind ik ook leuk. Bijna niemand doet dat.' De elektronische leeromgeving 'TeleTop is wel leuk om mee te werken. Het is ook heel erg handig want daar staat ons huiswerk ook op!

Het is opvallend om te zien dat leerlingen vrijwel allemaal andere accenten in Fast Lane English waarden: het boek of juist de projecten, grammatica leren of juist e-mails schrijven: 'Zelf brieven schrijven. Dan leer je het meest hoe zinnen moeten lopen en hoe je woorden moet schrijven. Tv kijken is ook wel leerzaam volgens ons. Je moet dan goed luisteren naar wat de mensen zeggen. Dat is soms niet goed bij te houden, maar daar leer je wel veel van.' Kortom, een pleidooi voor het team om een goede 'methodenmix' erin te houden.

'Laat ons met laptops werken, dat vinden we leuk!'

Toekomst

Na een jaar heeft de school zicht op twee nieuwe brugklassen versterkt Engels en zullen waarschijnlijk ook twee klassen doorgaan naar het tweede leerjaar. Voor de nabije toekomst staat het opzetten van internationalisering op het programma. Ook willen de docenten Fast Lane English in de toekomst Engelstalige stages en oriëntatie op de universiteit mogelijk maken.

Versterkt Engels kan een aanvulling zijn voor de school en een uitdaging voor leerlingen. Het daagt een team uit samen te kijken naar didactiek en aanpak. Het vereist goede facilitering en opvolging vanuit de schoolleiding. Het ontwikkelproces heeft niet alleen een gevolg voor leerlingen versterkt Engels, ook de reguliere klassen profiteren van de ervaringen die docenten opdoen met het gebruik van de doeltaal, nieuwe werkvormen, andere leermiddelen en projecten. ■

NOTEN

1. Dit artikel is tot stand gekomen in samenwerking met Joep Gijzen, Lenardo Maenen, Marij Wijnands, Bert van Doorn, Wendy van der Molen en Marlies van den Boorn van het Stella Maris College.
2. Bron: <www.europeesplatform.nl/downloads/formulieren/toelichting_aanvraagformulier_bios_talen_2008_2009,_tto,_vto_en_vvto.doc>.
3. Concretisering Kerndoelen Engels: <http://ko.slo.nl/00001/handleiding_LR_def.pdf>.
4. Handreiking Nieuwe Onderbouw Moderne Vreemde Talen Voortgezet Onderwijs: <www.slo.nl/themas/00247/nieuweonderbouw/handronder>.
5. Handreiking schoolexamen moderne vreemde talen havo/vwo Tweede Fase: <www.slo.nl/themas/00247/nieuwetweedefase/handrefd>.
6. Cambridge Exams: <www.cambridgeesol.org/exams/index.html>.
7. Fast Lane English op het Stella Maris College wordt ondersteund via het PITON-programma (vanaf 2008-2009 BIOS-talenprogramma) van het Europees Platform: <www.europeesplatform.nl/index.php?var_content=programma&id=37>.

LITERATUUR

Voor een indruk van de Fast Lane Englishbrugklas kijk op <www.stellamariscollege.nl>, klik op 'Fast Lane English' om een korte film te bekijken.

Randvoorwaarden, zie <www.cps.nl/talencentrum/talenacademie>, klik op 'Beleid Talenacademie' voor een overzicht van (technische en inhoudelijke) randvoorwaarden.

Europees Platform: <www.europeesplatform.nl/index.php?var_content=programma&id=37>.

Voor meer informatie kan contact opgenomen worden met Maartje Visser, <m.visser@cps.nl> of (06) 558 986 87.

COLUMN

Naar het leven, met dank aan Ruadhan. Illustratie Petra van Kalker



Boeken met plaatjes zijn duur

'De realiteit is dat minder kapitaalkrachtige ouders hun tegemoetkoming kwijt-raken, dat rijke ouders een douceurtje krijgen, dat scholen veel extra werk krijgen, dat leraren niet meer kunnen werken met de beste boeken en dat de kinderen de dupe zijn' (NRC Handelsblad).

Kernachtiger had Hans van Drunen, docent aardrijkskunde (mijn oude docent!) op het Oelbert Gymnasium uit Oosterhout, de problematiek van de gratis schoolboeken niet kunnen beschrijven.

Hoe is het mogelijk dat waar iedereen het erover eens is dat de beslissing voor de gratis schoolboeken niet had moeten worden genomen, althans niet op deze manier, de politiek gewoon doordendert en niemand die trein tot stilstand brengt of met betere oplossingen komt? Een raadsel!

Of eigenlijk niet, want een analyse van de oorzaak wijst onherroepelijk de politiek aan als boosdoener. De vele onderwijsvernieuwingen hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het steeds duurder worden van de schoolboeken (zie rapport-Dijsselbloem).

Ouders & Coö, de landelijke vereniging voor ouders, ouderraden en medezeggenschapsraden, heeft de hele discussie aangeslingerd vlak voor de vorige

verkiezingen. Maar wat mij verbaast, is dat ouders niet al veel eerder in actie zijn gekomen tegen het fenomeen 'boekenhuizen': de tussenhandel die jarenlang flinke winsten heeft kunnen behalen met verhuur van boeken.

Ik denk terug aan hoe ik zelf mijn boeken kocht en verkocht op het Oelbert Gymnasium. Aan het eind van het jaar was er een boekenmarkt. Op het schoolplein stonden lange tafels waar je je waar uitstalde en verkocht; als boeken er nog goed uitzagen voor de helft van de prijs en anders wat minder. Zelf ging je met je boekenlijst in de hand naar de kramen van de hogerejaars. Als je zuinig was op je boeken, was je helemaal niet zo veel geld kwijt.

Veel later, toen mijn twee kinderen naar de middelbare school gingen, kreeg ik de prijzen onder ogen van het boekenhuis waar de school een overeenkomst mee had. Voor verhuur rekende men zeker een derde van de nieuwwaarde voor meestal tweedehandsboeken. Voor basisboeken die leerlingen drie jaar nodig hadden, betaalde je drie jaar lang de huurprijs. Ik besloot de schoolboeken zelf te kopen en na gebruik weer te verkopen en heb zo aardig wat geld kunnen besparen. Twee jaar gebruikten mijn

kinderen de boeken en daarna kreeg ik er nog redelijk wat voor terug.

Tot mijn verbazing waren weinig ouders enthousiast te krijgen om het ook zo te doen. In de beginjaren was er nog wel een boekenmarkt, maar helaas waren er maar weinig ouders die van deze mogelijkheid gebruikmaakten. Ook de school was niet erg enthousiast; deze liet namelijk ook het schoolgeld via het boekenhuis innen. En de meeste ouders vonden het wel zo gemakkelijk om een papertje in te vullen in plaats van zelf met boeken te leuren.

Zo kon het gebeuren dat scholen en ouders zich jarenlang hebben overgeleverd aan de macht van de boekenhuizen, die konden groeien als kool en flinke winsten maken. Ouders en Coö had beter eens kritisch kunnen kijken naar het eigen gedrag en bijvoorbeeld moeten aandringen op een ander inkoopbeleid van scholen.

Waarom niet terug naar het gedeeltelijk aanschaffen van de (basis)boeken door de scholen zelf en een gedeelte door de ouders (werkboeken)? Was dat niet een veel simpeler oplossing geweest? ■

Christien van Gool
<cmmhuangool@planet.nl>